

СУБ'ЄКТНА АКТИВНІСТЬ У ТРАНЗИТИВНОМУ СВІТІ

Транзитивним, тобто мінливим, невизначеним, множинним, таким, який постійно потребує складних виборів та прийняття рішень, часто називають сучасний соціум. У складних транзитивних умовах «мережевого і кліпового століття» суттєво збільшуються вимоги до суб'єктної активності, самостійності і самодостатності дорослої людини, яка приймає рішення, її готовності ризикувати, її толерантності до невизначеності, глибини прогнозування та передбачення. Відповідно, затребуваною є лабільна особистість, здатна до самостійного створення цілей та пріоритетів саме у невизначеній системі життєвих координат. Однак ризики соціальної дезадаптивності і вибору девіантної життєвої стратегії теж зростають. Суб'єктний підхід добре схоплює цю суб'єкт-об'єкту дихотомічність життєвих позицій із дуже великим значенням самостійності і відповідальності особистості [4]. Такий транзитивний світ одержав сьогодні також назву VUCA, це абревіатура з англійських слів volatility (нестабільність), uncertainty (невизначеність), complexity (складність) і ambiguity (неоднозначність).

Американські фахівці вважають, що інколи до ВУКА звертаються для того, щоб пояснити власну розгубленість перед складним сучасним світом: адже навіть щось планувати та організувати, якщо все одно сучасним світом править хаос і неоднозначність? Світ безумний (збожеволів). Ми б сказали, що йдеться про раціоналізацію як психологічний захист при відмові від роботи з власною суб'єктністю, коли її рівень виявляється недостатнім для ефективної адаптації у транзитивному, мінливому світі, зокрема, віртуальному.

Віртуальний світ, зокрема, глобальну мережу Інтернет тощо тлумачать часто як своєрідну транзитивну модель сучасного світу. Інколи вона видається достатньо безпечною, такою, на якій можна намагатися розвивати суб'єктність без указаних вище ризиків. Однак зрозуміло, що безпека Інтернету щодо реального світу принципово відносна, Інтернет має свої складності і «підводні каміння», інколи досить серйозні і небезпечні.

Для опису таких складних процесів використовують специфічне поняття постмодерністського дискурсу - «ризому». Порівняння Інтернету з ризою [1] потрібно для того, щоб зрозуміти міру невизначеності цієї реальності, її складність і багатовимірність, які не тільки можна прирівняти до невизначеності сучасного реального світу, але й вважати такими, що перевищують його складність за рахунок можливості набагато більш швидкісного створення й руйнування.

Принципи, які лежать у підґрунті ризоми – це зв'язок і гетерогенність. Якщо подивитися з цієї точки зору на сучасний Інтернет, то мережа виявиться

децентрованою і неієрархізованою, адже в ній немає центрального пункту, який контролює інформаційні потоки. Наступний принцип – *множинності*. Відповідно до Інтернету, йдеться про кіберпростір, за межами якого не існує тих місць, які ми віртуально відвідуємо (бібліотек, музеїв тощо), а існують лише лінії - канали зв'язку, які поєднують потрібні веб-сторінки. Це й дозволило Уільяму Гібсону назвати глобальну мережу «колективною галюцинацією».

Ще один принцип, іманентний ризомі, одержав назву «*незначного розриву*». Відповідно до нього, коріння може бути розірване у будь-якому місці, однак, незважаючи на це, воно відновить своє зростання або у старому напрямку, або обере новий. Саме у зв'язку з реалізацією цього принципу Інтернет і став тією зоною свободи, якою він є сьогодні, зокрема, найбільш невразливим із засобів масової комунікації. Принцип незначного розриву фактично означає неможливість блокади, ізоляції і цензури у всесвітньому павутинні.

Останніми принципами, закладеними в основу побудови ризомі, є «*картографія і декалькоманія*». Ризоморфні об'єкти принципово не піддаються калькуванню і не можуть бути відтворені. Ці принципи теж відповідають структурі Інтернету, що є незакінченою, неієрархічною системою, яка динамічно розвивається. Безперервні процеси змін не дозволяють мережі хоча б тимчасово стати тотожною самій собі, що робить неможливим її калькування.

З іншого боку, проблема створення суб'єктом власного віртуального простору на ґрунті Інтернету, соціальних мереж, навчальних та інших сайтів і курсів [див. більш докладно 2, 3] теж пов'язана з ризоморфною побудовою Інтернету, його децентрованою і хаотичною структурою. Тому орієнтація і вибір у цій складній гіпертекстовій структурі, з одного боку, потребують неабиякої суб'єктної активності, з іншого, розвивають її для подальших виборів і в Інтернеті, і у реальному житті.

Список використаних джерел

1. Емелин В.А. Глобальная сеть и киберкультура. Ризома и интернет [Электронный ресурс] / В.А. Емелин. – Режим доступа: <http://emeline.narod.ru/rhizome.htm>
2. Інтелектуальний розвиток дорослих у віртуальному освітньому просторі : монографія [Електронний ресурс] / М.Л. Смульсон, Ю.М. Лотоцька, М.М. Назар, П.П. Дітюк, І.Г. Коваленко-Кобилянська [та ін.] ; за ред. М. Л. Смульсон. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 221 с. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/10064/>
3. Смульсон М. Л. Розвиток інтелекту та суб'єктності дорослих у віртуальному просторі [Електронний ресурс] / Технології розвитку інтелекту. – К. : Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – 2016. – Т.2, № 2(13). – Режим доступу : http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/view/18.
4. Щукина М.А. Эвристичность субъектного подхода в психологических исследованиях саморазвития личности /М.А. Щукина// Психологический

журнал. – 2018. –Т. 39, № 2. – С. 48–57.